

WAASU KOWON TIRERU

Wi u tire te yorua, u tii bikiamɔ arufaani yerà tɔnu u ra wa win sɔmburun sɔ handuniaɔ. Domi nuku dobu ka sɔmburu ka dukia ka yɛɛ te tɔnu u ko n mɔ, ye kpuro ya nɔru mɔ. N n mɛn na ye ya kpuro kere, yera tɔnu u Gusunɔ nasia kpa u yɛeri ye u mɔ sɔɔ.

U maa sɔɔsi nge mɛ gãa dabinu nu keranɛ. Dura wi, u maa sɔɔsimɔ ma gãa dabinu wãa handunia sɔɔ ni nu ra tɔnu biti mwɛ. Tɔnu kun kpɛ u Gusunɔn swɛɛ kpuro tubu. Adama sɔɔ teeru Gusunɔ u koo de gem mu sɔɔsira win siribu sɔɔ.

BWISIGIIN GARI

Wãaru ta tubum sɛ

¹ Gari wee yi waasu kowo u gerua. U sãa Dafidin bii, u maa sãa sina boko Yerusalemuɔ. ² Wiya u nɛɛ, gãanu kpuro nu tubum sɛ. Ka gem ya sãawa biti. ³ Arufaani yerà tɔnu u ra wa handunia mini win wahala ye u mɔ kpuro sɔɔ. ⁴ Gaba gbimɔ ma gaba kɔsire mɔ. Adama tem mu ko n wãawa mɛ sere ka baadommaɔ. ⁵ Sɔɔ u yarimɔ, u dumɔ, u wuramɔ min di u yarimɔ. ⁶ Woo gà n seewa, ga ra dewa sɔɔ yɛsan nɔm dwaru gia kpa gu wurama sɔɔ yɛsan nɔm geu gia. Swaa tia yera ga ra n swĩi mi. ⁷ Daa bakanu kpurowa nu ra nin nim sure nim wɔkuɔ. Adama nim wɔku ge, ga ku ra yibu. Swaa tia yera daa ni, nu ka nin nim mɛ suremɔ ge sɔɔ. ⁸ Gãanu kpurowa nu sɔmburu mɔ sere tɔnu kun kpɛ u gãanu gere. Nɔni ku ra yam mɛeribu wasire. Meya swasu ku ra maa gari nɔɔbu wasire. ⁹ Ye ya raa wãa gãa, yera ya

ko n maa wãa sia. Ye ya raa koorã gãa, yera ya koo maa koorã sia. Gãanu sari handunia yè sɔɔ ni nu sãa kpaanu. ¹⁰ Goo ù n nɛɛ, gãa kpaanu wee, a n yɛ ma gãa ni, nu raa wãa kɔ saa yellun di. ¹¹ Sa ku ra n yaaye ye ya bɛsɛn sikadoba deema yellu. Mɛya be sa maa gbiiye, ba ñ yaayamɔ ye ya sun deema.

Bwisi yi waasu kowo u wa

win wãaru sɔɔ

¹² Nɛ, waasu kowo, na kua Isireliban sunɔ Yerusalemuɔ. ¹³ Ma na wɛɛra na kasu ka bwisi ye ya kooramɔ handunia mi. Ma na deema ya sãawa sɔm sɛsɔguru te Gusunɔ u dera tɔmba mɔ. ¹⁴ Na wa ye ya kooramɔ handunia sɔɔ kpuro. Ma na deema ya tubum sɛ. Ya sãawa nge wi u kɪ u woo kpara. ¹⁵ Domi ye ya sikire, ya ñ demiarɔ. Ye ya maa sari, ba ñ kpɛ bu ye gari.

¹⁶ Yera na tii sɔɔwa na nɛɛ, wee na bwisi kasu, ma na yi wa n kere be ba man gbiiye bandu sɔɔ Yerusalemuɔ. Na bwisi ka yɛru wa too. ¹⁷ Ma na tii wɛ n ka gia ye n sãa bwisi ka ye n sãa gari bakaru. Adama na deema ye kpuro ya tubum sɛ ya sãawa nge wi u kɪ u woo kpara. ¹⁸ Domi wi u win bwisi sosimɔ, wahalawa u tii sosiammɛ. Wi u maa win yɛru sosimɔ, nuku sankirana u tii sosiammɛ.

2

¹ Na tii sɔɔwa na nɛɛ, kon nuku dobu kasuwa. Kon dawa n dabura ye n sãa doo nɔru. Adama na deema ye kpuro ya tubum sɛ. ² Ma na nɛɛ, yɛsu su sãawa gari bakaru, arufaani yerà nuku dobu bu maa mɔ. ³ Ma na gɔru doke na nɛɛ, kon tam nɔwa nge mɛ gari bakasu su ra ko. Adama ko na n ka tii

neniwa. Domi na kīwa n gia ye n buram bo tambu bu ko ben wāaru sɔɔ. ⁴ Na sɔm bakanu kua. Na dia bana ma na resɛm dāa gbaanu kua. ⁵ Na tii kara kua ka maa dāa gbaanu. Ma na dāa marum bwese bweseka duura mi. ⁶ Na bwii gba yìn nim ba ko n da dāa ni yēke. ⁷ Na yoo tɔn durɔbu ka tɔn kurɔbu dwa. Ma na ben bii be ba mara yoo te sɔɔ neni. Meya na maa ketɛ gōsu ka yāa gōsu mɔ n kere sinam be ba man gbiiye Yerusalemuɔ. ⁸ Na sii geesu ka wura gura ka sere sinambun arumani ka bera ka beran arumani. Ma na tii wom kowobu kasua tɔn durɔbu ka tɔn kurɔbu ka sere ye tɔn durɔ u ra kā. Yera kurɔ dabinu. ⁹ Ma na yīsiru yara n kere sinam be ba man gbiiye Yerusalemuɔ. Ka mɛ, nɛn bwisi man wāasi. ¹⁰ Ye nɛn nɔni yi binɛ kua kpuro ka nuku doo bi nɛn gōru ga kī, na ku ra yinɛ. Nɛn sɔmburu kpuro ta ra man nuku doo bu wē. Nuku doo biya bu kua nɛn are. ¹¹ Yen biru, na sɔma ye na kua kpuro mɛera ka wahala ye na kua ye sɔɔ. Ma na deema ye kpuro ya tubum sē. Ya sāawa nge wi u kī u woo kpara. Sɔma ye tɔnu u mɔ u ku ra yen arufaani wa u di ka gem.

¹² Ma na nɛn laakari wesia n ka wa arufaani ye ya wāa bwisi ka gari bakaru ka wiiraru sɔɔ. Wi u koo nɛ sina boko kɔsire ko, mba u koo ko ma n kun mɔ ye ya raa koore kɔ. ¹³ Na wa bwisi yi gari bakaru arufaani kere nge mɛ yam bururam mu yam wōkuru arufaani kere. ¹⁴ Bwisigii u ra n yē mi u dɔɔ, adama gari bɔkɔ ga ra n babiwa yam wōkuru sɔɔ. Ka yen de, na yē ma gāa teenu nu be kpuro mara. ¹⁵ Ma na tii sɔɔwa na nɛɛ, nɛ ka gari bɔkɔ, wāarun kɔkɔrɔ tia bɛsɛ kpuro sa mɔ. N n mɛn na, mban sɔna na sāa bwisigii. Domi na wa ma yen tii ya tubum sē. ¹⁶ Bwisigiin bwisi kun gari bɔkɔn

gari bakaru tεεbu keramə, domi saa fiiko sɔɔ, ba koo be kpuro duari. Bwisigii u koo gbiwa nge mε gari bəkə u koo gbi. ¹⁷ Ma na wāaru tusa. Domi ye ya kooramə handunia ye sɔɔ, ya man bwēra yara yèn sɔ ye kpuro ya tubum sē. Ya sāawa nge wi u kī u woo kpara. ¹⁸ Na sɔmburu tusa te na kua handunia ye sɔɔ. Domi kon ten nuku dobu goo deriawa wi u koo man kəsire ko. ¹⁹ Wara yē yēro wi, ù n ko n sāan na bwisigii ñ kun mε gari bəkə. Ka mε, wiya u koo nən sɔmbu ten arufaani di te na kua ka bwisi. Na wa ma ye kpuro ya tubum sē. ²⁰ Ma ye kpuro sɔɔ, nən nuki sankira wahala ye na kuan sɔ. ²¹ Wee tɔnu u ra sɔmburu ko ka bwisi ka yēru kpa tu nùn are marua. Adama sɔɔ teeru u ra tu goo deriewa wi u kun gāanu kue te sɔɔ. Anna a kōsa wa mi! Ya maa sāawa ye ya tubum sē. ²² N n mən na, arufaani yerà tɔnu u mɔ win sɔmbu te u tii kuamme sɔɔ handunia mini. ²³ Domi ye u mɔ win wāaru sɔɔ kpuro wahala ka bwisikuna ya ra ka nùn naawe. Baa ka wōkurə, win laakari ku ra n kpī. Yeniba kpuro ya tubum sē.

²⁴ Gāanu ganu sari ni nu wā ma n kun mɔ tɔnu u di u nɔ, kpa u nuku dobu ko win sɔman aren sɔ. Adama na wa ma ye kpuro ya weewa Gusunɔn min di. ²⁵ Goo sari wi u koo di u nuku dobu ko win sɔmburun sɔ ma n kun mɔ ka Gusunɔn yēru. ²⁶ Domi wi u nùn wērewa u ra bwisi ka yēru ka nuku dobu wē. Adama u ra dewa tɔn kōso u arumani kasu u menna wi u wi, Gusunə wēren sɔ. Yenin tii ya maa tubum sē. Ya sāawa nge wi u kī u woo kpara.

Gāanu baanire ka nin saawa

3

¹ Handunia ye sɔɔ, gãanu baanire ka nin saa.

Tara mi, saa baayere ka yen saa.

² Marubu ka bin saa,

gɔɔ maa ka win saa.

Duurubu ka bin saa,

wukabu maa ka bin saa.

³ Goberu ka ten saa,

bekiabu maa ka bin saa.

Kɔsukubu ka bin saa,

bana maa ka yen saa.

⁴ Swĩi ka yin saa,

yẽesu maa ka sin saa.

Weeweenu ka nin saa,

yaabu maa ka bin saa.

⁵ Kɔɔ mɛnnabu ka bin saa,

kɔɔ mɛnnabun deribu ka bin saa.

Bɔkasinaa ka yen saa,

bɔkasinaan deribu maa ka bin saa.

⁶ Gãanun kaso ka gen saa,

nin kɔɔrabu ka maa bin saa.

Gãanun yiibu ka bin saa,

nin kɔɔbu maa ka bin saa.

⁷ Gẽekubu ka bin saa,

yina maa ka yen saa.

Maribu ka bin saa,

gari gerubu maa ka bin saa.

⁸ Kĩanaa ka yen saa,

tusinaa maa ka yen saa.

Tabu ka bin saa,

bɔri yendu maa ka ten saa.

⁹ Arufaani yerà tɔnu u ra wa win sɔmburu sɔɔ.

¹⁰ Na wa sɔma ye Gusunɔ u ra tɔnu sure. ¹¹ Yinni

Gusunɔ u ra gãanu kpuro kowa nin saa sɔɔ nu n wã.

U mam doke tɔnun bwisikunu sɔɔ ma gāanu wāa ni nu ku ra kpe, baa mɛ tɔnu kun kpɛ u tubu sɔma ye Gusunɔ u mɔ saa toren di sere ka handunian kpeerɔ. ¹² Na tuba ma gāanu sari ni nu wā ma kun mɔ tɔnu u nuku dobu ko kpa u wāa geeru di win wāarun tɔru kpuro sɔɔ. ¹³ Adama tɔnu ù n waamɔ u dimɔ u nɔrumɔ ma u nuku dobu mɔ win sɔman aren sɔ, ye, ya sāawa Gusunɔn kɛru. ¹⁴ Na gia ma ye Gusunɔ u kua kpuro, ya koo tɛwa. Ba ñ gāanu ganu sosimɔ ye sɔɔ, ba ñ maa gāanu ganu kawamɔ ye sɔɔ. Nge mɛya Gusunɔ u ra ko kpa tɔmbu bu ka nùn nasia. ¹⁵ Ye ya wāa tɛ, ka ye ya ko n wāa sia, ya raa wāa kɔ. Gusunɔ u ra dewa ye kpuro yu maa wure ya n kooramɔ.

Gɔɔ u sāawa gāanu baaniren

wii goberu

¹⁶ Yen biru, na wa siri gbaburɔ ma kɔsa kowo u gemgii siribu di handunia ye sɔɔ. ¹⁷ Ma na tii sɔɔwa na nɛɛ, Gusunɔ u koo gemgii ka tɔn kɔso siri. Domi gāanu baanire ka nin saawa. Nge mɛya ba koo maa kookoosu baasire siri. ¹⁸ Na maa tii sɔɔwa na nɛɛ, sɔɔ teeru, Gusunɔ u koo tɔmbun laakari mɛeri kpa ben tii bu gia ma ba ñ yɛɛ sanɔ kere. ¹⁹ Domi tɔnun kɔkɔrɔ ka yɛɛgia ya sāawa tia. Be kpuro ba ra gbiwa. Saa ye sɔɔ, tɔnu u ñ yɛɛ sanɔ kere. Yeni ya tubum sɛ. ²⁰ Gāanu kpuro nu dɔɔwa yam tem. Tua ba ka ni kpuro kua. Tua ye sɔɔra ni kpuro nu maa wurɔ. ²¹ Wara koo kpī u nɛɛ, tɔnun hundewa ya ra yɔ wɔllɔ kpa yɛɛgia ya n wāa temɔ. ²² Ye na wa n buram bo tɔnun sɔ, yera u nuku dobu ko ka win sɔmburun are. Yera u mɔ mi. Domi wara u koo maa de u nuku dobu ko ka ye ya wee win biru.

*Gem sariru**tambun wāasinaa sɔɔ***4**

¹ Na dam dɔrebu kpuro laakari kua handunia sɔɔ. Ye na wa wee. Be ba dam dɔremɔ ba ra n wuri mɔwa. Goo ku ra maa bu somiru nɛ. Domi be ba bu dam dɔremɔ mi, bera ba dam bo. ² Nɛn nɔni sɔɔ, be ba gu, ba doo nɔɔru mɔ n kere be ba wasi. ³ Wi ba n gina mara, u doo nɔɔru mɔ n kere wi ba mara, domi u n maa handunia yen dam dɔrebu wa.

⁴ Na wa ma sɔma ye tamba mɔ kpuro, ka hania ye ba dokemɔ ye sɔɔ kpuro, nisinun sɔna bu wa bu ka ben winsim kera. Adama na wa ma ye kpuro ya tubum sɛ. Ya sɔawa nge wi u kɔ̄ u woo kpara. ⁵ Gari bɔkɔ wi u ku ra sɔmburu ko, gɔɔra ta koo nɔn go. ⁶ Adama n buram bo a n fiiko mɔ kpa a wɛra ye kaa ka sɔmburu ko too te ta n arufaani gaa mɔ.

⁷ Na maa gɔanu wa ni nu tubum sɛ handunia yɛ sɔɔ. ⁸ Niya, tɔnu wi u wɔa wi turo. U n bɔrɔ mɔ, u n dusi mɔ, u n maa bii goo mɔ. Ma win sɔmburu ta n sere nɔru mɔ. Dukia ya ku ra maa nɔn turi baa mɛ u ra n tii bikiamɔ u n mɔ, wara na sɔmburu kuamme na ka tii doo nɔɔru yinarimɔ. Na wa ma ye kpuro ya tubum sɛ. Ya n maa nuku dobu mɔ. ⁹ Tambu yiru bɔ n wāasinɛ ba sɔmburu mɔ sannu, ba tɔn turo kere, domi ben sɔmburun are yi kpā. ¹⁰ Turo u n wɔruma, turo wi u tie u koo nɔn seeya. Adama wɔnwɔndowa wi u wɔa wi turo ma u wɔruma u n yiruse mɔ wi u koo nɔn seeya. ¹¹ Tambu yiru bɔ n kpī sannu, ba n wooru wasi. Adama wi u kpī wi turo, amɔna u koo ka yam susuru wa. ¹² Wi u tɔn

turo dam kere, tɔmbu yiru ba maa nùn dam kere. Wẽε siiri ita yi ku ra fuuku kare.

¹³ Bii aluwaasi wi u sãa bwẽεbwẽε, ma u bwisi mɔ u sunɔ tɔkɔ gari bɔkɔ kere ge ga ku ra goon gari wure. ¹⁴ Domi bii wi, u koo kpĩ u yarima pirisəm di u ka bandu di baa bà n nùn mara bwẽεbwẽε. ¹⁵ Handunia ye sɔɔ, na wa mi tɔmba bii aluwaasi sikerene wi u koo bandu di goon ayerɔ. ¹⁶ Tɔn be, ba ñ geeru mɔ bè sɔɔ u sãa wirugii mi. Adama bii be ba koo marura amɛn biru, ba ñ ko n nùn kĩ. Ma na wa ye kpuro ya tubum sɛ. Ya sãawa nge wi u kĩ u woo kpara.

A nɔɔ mwɛɛru koowo

ka laakari

¹⁷ A de a du Yinni Gusunɔn sãa yerɔ ka laakari kpa a susi a swaa daki ye kaa ka yãkunu ko nge gari bakasu. Domi ba ñ yɛ ma kɔsa ba mɔ.

5

¹ A ku gari gere ka sendaru. A ku maa Gusunɔ nɔɔ mwɛɛru kua ka sendaru. Domi u wãawa wɔllɔ ma wunɛ a wãa temɔ. A ku de wunɛn gari yi n dabi. ² Geema, bwisiku dabina nu ra ka dosusu nɛ. Gari saari dabiru sɔɔra maa gari kankam gerubu wãa. ³ À n Gusunɔ gãanun nɔɔ mwɛɛru kua, a ku de n tɛ a ka tu yibia. Domi Gusunɔ u ku ra gari bakasun mɛm kã. Yen sɔ, a de a wunɛn nɔɔ mwɛɛru yibia te a kua. ⁴ Ye kaa ka nɔɔ mwɛɛru ko a kun yibie, n buram bo a ku tu ko. ⁵ A ku de wunɛn nɔɔ mwɛɛ te, tu nun torasia, kpa a yãku kowo sɔ a nɛɛ, a ñ daa ka baaruwa. Mban sɔna kaa de wunɛn garin sɔ Gusunɔn mɔru yu se kpa u wunɛn sɔmburu kam koosia. ⁶ Gari yi n dabi, yi ku ra n arufaani mɔ. Nge

mɛya dosusu sù n maa dabia, su ku ra n arufaani mɔ. N n mɛn na, a Gusunɔ nasio.

Dam dɔrebu

⁷ À n wa tem gam ba bwɛɛbwɛɛ dam dɔremɔ, ba ñ nùn win gem wɛɛmɔ, a ku de yu nun biti ko. A de a n yɛ ma wirugii wãa wi u wirugii goo kere. Mɛya wirugii maa wãa wi u be yiru ye kpuro kere. ⁸ Adama gãanu nu wãa be kpuron sɔ. Niya, tem marum, baa ka mam sina bokon tii.

Dukian arufaani sariru

⁹ Wi u gobi kãa, yi ku ra nùn turi. Wi u maa dukia kãa, u ku ra yen arufaani di. Na wa ma yen tii ya tubum sɛ. ¹⁰ Mi dukia ya kpɛa, miya diobu ba ra dacie. N n mɛn na, arufaani yerà wi u ye mɔ u waamɔ ye sɔɔ, ma kun mɔ yen waa bi tɔna. ¹¹ Sɔm kowo bwɛɛbwɛɛ u dīanu mɔ nu kpã, nu ñ kpã, u ra dweeyewa ka bɔri yendu. Adama dukiagiin debura ku ra de u dweeye. ¹² Na kɔsa gaa wa handunia ye sɔɔ. Yeya, goo wi u dukia berua ye ya koo ka nùn nɔni swãaru naawa. ¹³ Dukia ye, ya ra kam kowa wahala gaa sɔɔ kpa u kun maa gãanu mɔ sanam mɛ u bii mara. ¹⁴ U koo gbiwa tereru nge mɛ ba ka nùn mara. U ñ kpɛ u win sɔmburun are gɛɛ sua. ¹⁵ U koo gbiwa nge mɛ ba ka nùn mara. Yera ya sãa kɔsa baka. N n mɛn na, arufaani yerà u wa mi win sɔmburu sɔɔ. Ta kuawa kam dirum. ¹⁶ Yen biru, u ra diwa yam wɔkuru sɔɔ kpa u n wãa nuku sankiranu ka wahala ka mɔru baka sɔɔ win wãarun tɔru kpuro sɔɔ. ¹⁷ Ye na wa n buram bo kpuro tɔnun sɔ yera, u di u nɔ kpa u nuku dobu ko win sɔmburun are sɔɔ win wãarun tɔru sɔɔ te Gusunɔ u nùn bura. Domi yera u mɔ mi. ¹⁸ Gusunɔ ù n tɔnu

dukia wē, ma u dera u ye dendimə, ma u nuku dobu m̀ win s̄mburun aren s̄, yeni ya s̄awa Gusunən k̄eru. ¹⁹ Adama ȳero u ku ra yaaye ma win w̄aru ta n̄ d̄eu ȳen s̄ Gusunə u n̄n nuku dobu yibia.

6

¹ Na maa k̄sa gaa wa ye ya dabi handunia ye s̄ə. ² Yera goo wi Gusunə u ra dukia baka ka b̄ere w̄. U ku ra n ḡanu bie win w̄aru s̄ə. Adama Gusunə ku ra de u ye dendi. T̄n tukowa u ra ye dendi. Yeni ya tubum s̄. Ya maa s̄a k̄sa baka. ³ M̄ya goo u ra bibu wunəbu (100) ma, kpa u t̄e u ko w̄ə dabinu kpa doo n̄əru ta kun n̄n tura win w̄aru s̄ə, kpa u kun maa s̄iki w̄əru wa mi ba koo n̄n sike. Na gerumə ma bii wi ba mara win suru kun yiba, u n̄n nuku dobu kere. ⁴ Domi ba bii wi marawa u n̄ ḡanu kue. Yam w̄kuru s̄əra u doona. M̄ya goo kun maa n̄n yaayamə. ⁵ U s̄awa wi u kun s̄ə waare, u n̄ maa n̄n ȳ. Adama ka m̄, u w̄erabu m̄ n̄ kere dur̄ wi u bibu wunəbu (100) mara mi. ⁶ Baa dur̄ wi, ù n̄ daa w̄a sere w̄ə n̄r̄bun suba yiru (2.000), ma u kun doo n̄əru wa, ye kpuro tia.

⁷ T̄nun s̄mburu kpuro, n̄ə s̄əra ta ra de. Ka m̄, win bin̄e ya ku ra kpe. ⁸ Mba bwisigii u ka gari b̄k̄ kere. Bw̄ebw̄e wi u ȳ nge m̄ u koo tii kpara t̄mbun suunu s̄ə, mba u ka bu kere. ⁹ Ye a wa a n̄eni ya kere ye a bin̄e s̄a. Domi ye kpuro ya tubum s̄. Ya s̄awa nge wi u k̄i u woo kpara.

Bwisin kir̄

¹⁰ Ye ya w̄a saa yellun di, ya ȳsiru m̄ k̄. Sa maa ȳ ma t̄nu u n̄ kp̄ u ka wi u n̄n dam kere sikirina. ¹¹ Gari dabira ku ra n̄ asansi m̄. Arufaani yer̄ t̄nu u ra n̄ m̄ ye s̄ə. ¹² Wara ȳ ye ya s̄a ḡa geenu

tɔnɔn sɔ win wɔaru sɔ te ta ra doone mi nge saaru.
Wara u koo kpɪ u nɔn sɔ ye ya koo na win gɔn biru.

7

¹ Yɪsi geeru ta turare nubu durorugia kere. Tɔnɔn gɔn tɔru ta win marubugiru kere. ² N buram bo a da yenu mi ba gɔ sɔ ye kaa ka da yenu mi ba tɔ bakaru mɔ. Domi gɔwa u sɔa tɔnɔn wɔarun nɔru. Meya wi u wasi, u koo yaaya ma gɔ wee. ³ Nuku sankiranu nu yɛesu kere. Domi baa tɔnɔn wuswaa yɔ n burisine, ka mɛ, u koo kpɪ u n bɔri yendu mɔ gɔru. ⁴ Bwisigiin gɔru ga ra n woowa yenu mi ba gɔ sɔ. Adama gari bɔkɔn gɔru ga ra n woowa yenu mi ba nuku dobu mɔ. ⁵ N buram bo a bwisigiin gerusibu swaa daki ye kaa ka gari bɔkɔn womusu swaa daki. ⁶ Domi gari bɔkɔn yɛesu sɔawa nge gɔa ni nu kuramɔ dɔ sɔ. Ya maa sɔa kam dirum.

⁷ Dam dɔrebu bu ra bwisigii gɔsiewa gari bɔkɔ. Kɛru ta ra maa tɔnɔn gɔru sɪiyɛwa. ⁸ Gɔanun kpeeru ta buram bo n kere nin torubu. Suurugii u maa tii suo kere. ⁹ A ku de wunen mɔru ya n da fuuku se. Domi gari bɔkɔn miya mɔru ya ra n wɔa. ¹⁰ A ku gere a nɛɛ, mban sɔna yellu ta tɛ dobu kere. Yeni ya n sɔa bwisigiin bikiabu. ¹¹ Bwisi yi sɔawa tubi gea, yi mam tubi kere tɔmbu kpuron mi. ¹² Yi ra tɔnu kɔsuwa nge mɛ gobi yi ra tɔnu kɔsu. Adama yi arufaani mɔ n kere gobi. Yi ra de wi u yi mɔ u n wɔa wɔaru sɔ.

¹³ A Gusunɔn nɔman sɔma mɛɛrio. Ye u dera ya sikire, wara u koo kpɪ u ye demia. ¹⁴ Doo nɔarun saa sɔ, a nuku dobu koowo. Wahalan saa sɔ, kpa a bwisiku ma Gusunɔwa u tɔ ni kpuro kua, kpa tɔnu

u ku ka gia ye ya koo koorā win gəən biru. ¹⁵ Ye na wa nən wāarun tōru səə n tubum sē, yera gemgii u ra gbi win gem səə kpa tən kōson wāaru tu dənya win nuku kōsuru səə. ¹⁶ N n mən na, a ku tii garisi gemgii. A ku maa sōsi ma wuna a bwisi bo. Mban sōna kaa tii kam ko sekum. ¹⁷ A ku tii sure kōsa səə, a ku maa wəri gari baka kookoosu səə. Mban sōna kaa de a gbi tumaru. ¹⁸ Ye n weene a n yaaye kpa a ku ye atafiru ko, yera wi u Gusunə nasie, u ra yariwa kari baayeren di. ¹⁹ Bwisi yi ra bwisigii dam wēwa n kere kparobu wəkuru be ba wāa wuu teu səə. ²⁰ Geema, handunia ye səə, goo sari wi u gea m̀ kpa u kun toramə. ²¹ A ku gari kpuro dasabu doke yi tamba gerumə kpa a ku ka nə wunen səm kowo u wunen kōsa gerua. ²² Domi wunen gōru ga koo nun sō ma wunen tii a gabu bōrusire.

²³ Na ye kpuro wēera ka bwisi ma na nē, kon ko bwisigii. Adama na n bwisi yi wa. Yi ka man tondawa. ²⁴ Ye n toma ka ye ya duku, wara u koo ye naa turi. ²⁵ Na kookari kua na tii doke n ka bwisi ka yēru ka nuku kōsurun kookoosu ka gari bakarun kookoosun saria gia. ²⁶ Tən kurə win gōru ga sāa nge yina, ma win noma ya sāa nge taa u gəə sēsə kere. Adama tən durə win daa ya Gusunə wēre, u ra kurə wi kisirariwa. Durumgiuwa u ra wəri kurə win noma. ²⁷ Ye nē waasu kowo na wa ye na gāanu kpuro wēera tia tia n ka nin saria gia, yera, ²⁸ na tən durəbu nərəbu (1.000) səə turo wa wi ba koo bēere wē. Adama tən kurəbu kpuro səə, baa turo na n wa. N deema na kasu n tē, adama na n wa. ²⁹ Ye na tuba mi səə, yera Gusunə u tambu kuawa ba sāa dee dee. Adama ben tiuwa ba ben wāaru sēsiasia.

8

¹ Wara u sãa bwisigii kpa u gari yini tubusia yi yi nεε, tɔnɔn bwisi yi ra win wuswaa dεerasiewa kpa ya kun maa burisine.

À n da sunə mɛm nɔɔwε,

bwisi geeya

² A sina boko mɛm nɔɔwɔ nɔɔ mwεε te a Gusunɔ kuan sɔ. ³ A ku senda a ka nùn duka suuri. A ku maa yɔrari a kɔsa ko. Domi u koo kpī u ko ye u kī ⁴ yèn sɔ win gari yi dam mɔ. Goo sari wi u koo kpī u nùn bikia u nεε, mba u m̀ mi. ⁵ Wi u ra woodaba mɛm nɔɔwε, u ku ra kɔsa wa. Bwisigii u siribun saa yɛ. ⁶ Domi gāanu baanire nu nin saa ka nin siribu mɔ. Wahala gaa wāa ye ya tɔnu wāasi, ⁷ yera u ku ra n yɛ ye ya koo nùn deema. U ku ra n maa yɛ wi u koo nùn sɔ dɔma te ya koo nùn deema. ⁸ Tɔnu kun dam mɔ u n ka win hunde neni. Mɛya u n maa dam mɔ u ka tii wɔra win gɔɔn tɔru. U n yakiarɔ gɔɔn nɔman di. Mɛya nuku kɔsurugiin nuku kɔsuru ta n nùn yaramɔ.

Tɔnɔn wāaru

⁹ Na nen tii wɛ, na mɛera sãa sãa ye tɔnu u m̀ kpuro handunia sɔɔ. Na wa ma u ra win winsim taarewa u nùn kɔsa kua. ¹⁰ Na wa ba tɔn kɔsobu sikua ba wāa ba wɛre. Be ba maa gea kua, ba ka sãa yeru tonda, ma ba ben gari duari wuu sɔɔ. Yeni kpuro ya tubum sɛ. ¹¹ Domi ba ku ra yande tɔn kɔso be siri mii mii. Yen sɔna tɔmbu ba ra n kī ba n kɔsa m̀ ba n dɔɔ. ¹² Tɔn kɔso u ra torewa too, ka mε, kpa win wāaru tu denya. Adama ye na yɛ, yera wi u Gusunɔ nasie, wiya u doo nɔɔru mɔ. ¹³ Tɔn kɔso kun doo nɔɔru wasi. Win wāara kun denyamɔ tu

saaru kera. Domi u n̄ Yinni Gusun̄ nasie. ¹⁴ Gãanu wãa ni nu kooram̄ handunia ye s̄o ma nu tubum s̄e. Niya, ye ya koo t̄n k̄so deema yera ya ra maa gemgii deeme. Ye ya koo maa gemgii deema, yera ya ra maa t̄n k̄so deeme. Yenin tii ya tubum s̄e.

¹⁵ Yen s̄na na nuku dobu w̄lle suam̄. Domi handunia ye s̄o, t̄nu kun ḡa geenu wasi ma n kun m̄o u di u n̄o kpa u ȳeri. Yera ya ko n s̄a win s̄amburun are win w̄arun t̄ru kpuro s̄o te Gusun̄o u n̄n bura handunia ye s̄o. ¹⁶ Sanam m̄e na tii w̄e ka n̄n ḡru kpuro n ka bwisin saria gia, kpa n wa ye n kooram̄ handunia ye s̄o, na wa baa m̄e t̄mba ku ra dweeye s̄o s̄o ka w̄kuru, ba n̄ kp̄e bu tubu ye Gusun̄o u m̄o kpuro handunia s̄o. ¹⁷ Na s̄oma kpuro wa ye Gusun̄o u kua. Na wa ma t̄nu kun kp̄e u tubu ye ya kooram̄ handunia ye s̄o. Baa mam ye t̄nu u kasu ka hania baka, u n̄ kp̄e u ye wa. Baa bwisigii, ù n k̄i u n ye ȳe, u n̄ kp̄e u ye tubu.

9

¹ Geema, na tii w̄e, na ye kpuron kaso kua, ma na wa gemgibu ka bwisigibu ka ben s̄oma w̄awa Gusun̄on n̄omu. M̄eya maa k̄iru ka tusiru. Adama t̄nu kun ȳe ye ya koo n̄n deema. ² Gemgii ka t̄n k̄so ka t̄n geo wi u d̄ere ka wi u kun d̄ere ka wi u ȳakuru m̄o ka wi u kun ȳakuru m̄o ka wi u kun toraru m̄o ka wi u toraru m̄o ka wi u n̄o mw̄eru m̄o ka sere wi u n̄o mw̄eru nasie, ḡa teena nu ra be kpuro deeme. ³ Ye ya kooram̄ handunia ye s̄o, ḡa teenu wãa ni nu n̄ s̄a dee dee. Niya, k̄k̄o t̄a ba m̄o. Ben ḡrus̄o, nuku k̄suru ka wiira gariya yi ra n yiba ben w̄arun t̄ru kpuro s̄o. Amen biru, ḡribun wãa yer̄wa ba d̄o. ⁴ Be ba wasi, ba ȳiȳo bu

mə. Bɔɔ wasu ga gbee sunən goru kere. ⁵ Be ba wasi, ba yɛ ma ba koo gbi. Adama be ba gu, ba n̄ gāanu yɛ. Ba n̄ maa kɔsiaru wasi domi ba bu duariwa mi. ⁶ Ben kīru ka ben tusiru ka ben binε, ye kpuro ya kpawa mi. Ba n̄ maa baa gaa mə handunia ye sɔɔ.

⁷ Yen sɔ, a doo a di a nɔ ka nuku dobu. Domi sɔmbu te a kua, ta Gusunɔ wɛre. ⁸ A de a n da n tɔɔ baka yānu sebua baadomma kpa a ku duari a tii turare yɛka. ⁹ A de a ka wunen kurɔ wi a kī nuku dobu ko wunen wāarun tɔru sɔɔ te Gusunɔ u nun wɛ te ta ra doonε mi nge woo. Domi yera ya ko n sāa nuku doo bi kaa n mə wunen sɔmburu sɔɔ handunia ye sɔɔ. ¹⁰ Sɔmbu te a gesi wa kpuro, a tu koowo. Domi sɔmburu ka bwisikunu ka yɛru ka bwisi, yen gaa sari gɔribun wāa yerɔ mi a dɔɔ.

Bwisi kun arufaani mə

baadomma

¹¹ Na maa wa handunia ye sɔɔ, n n̄ mə be ba duka mə tɔnawa ba ra garasa di baadomma. N n̄ maa mə tabu durɔ damgibu tɔnawa ba ra tabu di baadomma. Mɛya n n̄ maa mə bwisigiba ba ra dīanu wa ba kun wahala kue. N n̄ maa mə laakarigibu tɔnawa ba ra ko gobigibu baadomma. N n̄ maa yɛrugibu tɔna tɔmbu ba ra bεεε wɛ. Domi be kpurowa kɔsa ka gea ya ra deemε. ¹² Nge mε swɛε yi ku ra n yɛ saa ye ba koo yi mwa subaru sɔɔ ka yāakororu, n̄ kun mε nge mε gunɔ ga ku ra n yɛ saa ye ba koo ge mwa ka taa, nge mɛya tɔnu ku ra n win gɔɔn kɔba yɛ. Nɔni swāaru ta ra tɔnun bii deemε subaru sɔɔ nge mε ba ra yeε yi mwεeri.

¹³ Na maa gāanu wa bwisin swaa sɔɔ ni na tamaa nu sāa gāa girinu. ¹⁴ Wuu gaga wāa ga n̄ tɔmbu

dabi. Yera sina boko goo u seema u gu tabu wəri. Ma u sansani kpĩ u ka gu sikerena. ¹⁵ Wuu ge sɔɔ, bwisigii goo wāa. Adama bwɛɛbwɛɛwa u sāa. Durɔ wi, u koo raa kpĩ u wuu ge faaba ko saa sina boko win nɔman di. Adama goo kun nùn yaaye win bwɛɛbwɛɛ ten sɔ. ¹⁶ Nɛn mi, bwisi yi kere dam. Adama bwisigii ù n sāa bwɛɛbwɛɛ, tamba ra nùn gemwa kpa bu yina bu ka win bwisi kɛru sɔmburu ko. ¹⁷ Adama ba n yɛ ma bwisigiin gari yi ba swaa daki tɛɛru yi kere wi u gbāramɔ u ka gari bakasu kpare. ¹⁸ Bwisi yi maa tabu yānu kere. Adama toro u ra gea sankuwa.

10

¹ Sɔn si su gbiisi turare kowon gum sɔɔ, su ra gum mɛ sankuwa. Nge mɛya gari baka kookoosu baa sin fiiko su ra bwisi ka bɛɛɛ kawɛ.

² Bwisigiin gɔru ga ra n sāawa dee dee. Adama gari bɔkɔguu ga ku ra dee dee swĩ. ³ Gari bɔkɔ ù n sĩimɔ swaa sɔɔ, bwisi yi ra n nùn kɔmiɛwa kpa u n baawure sɔɔsimɔ ma u sāawa gari bɔkɔ. ⁴ Wunɛn yinni ù n ka nun mɔru seewa, a ku wunɛn sɔmburu deri. Domi tii nɛnubu bu ra tora dabinu gbarewa. ⁵ Na toraru garu wa handunia ye sɔɔ te ta wee kparobun min di. ⁶ Tera, ba ra gasɔ gari bakasu aye damginu wɛ, kpa bu tɔn bɛɛɛgibu aye piiminu wɛ. ⁷ Mɛya, na wa yobu ba dumi sɔni ma sinambu ba ka naasu sĩimɔ nge yobu.

⁸ Wi u suura gbemɔ, wiya u koo kpĩ u wəri ye sɔɔ. Wi u maa gbāraru suramɔ kpa waa yu nùn dɔm. ⁹ Wi u kpenu suamɔ, u koo mɛɛra wa. Wi u maa dāa bɛramɔ, u ko n wāawa kari sɔɔ. ¹⁰ Win gbāa yara yà kun nɔɔ do, ma u ñ ye nɔɔ dɛɛre, tilasiwa u ka dāa ye

k̄i ka dam bakam. Adama bwisiya yi ra de gāanu nu koorā. ¹¹ Wi u waa sabua, ma ya n̄n d̄amm̄, arufaani yerà u m̄.

A kun da gari saari too

¹² Bwisigiin gari yi ra n bæere m̄. Adama gari b̄ak̄n gari yi ra gu kam koosiewa. ¹³ U ra gari torewa ka gari bakaru kpa u yi wiru go ka wiira gari k̄si. ¹⁴ U ra n gari saarim̄wa too. Adama t̄nu, a ku ra n yē ye ya koo n̄n deema. Goo maa sari wi u koo nun s̄ ye ya koo koorā wunen ḡon biru. ¹⁵ Gari b̄ak̄ ga ra tii wasiraru dokewa s̄mburu baatere s̄. M̄ya u ku ra maa kp̄i u da wuu s̄.

¹⁶ B̄rurama tem m̄ s̄ aluwaasi gari b̄ak̄ u s̄a sun̄ ma m̄n sina asakp̄bu ba ra n ben tiin nukurun gari m̄ m̄n n̄o yam s̄ra. ¹⁷ Doo n̄o rugiba be ba sun̄ m̄ wi u ȳsiru yara, ma win sina asakp̄bu ba ra di dim saa s̄ bu ka dam wa, n n̄ m̄ bu ka tam n̄. ¹⁸ Wi u yikuru m̄, win dirun kp̄eru ta ra kpun̄wa kpa ta n nim dum̄. ¹⁹ Damgibu ba ra t̄o baka dim kowa bu ka nuku dobu ko. Tam mu ra bu nuku dobu w̄ kpa gobi yi de bu kpuro wa. ²⁰ A ku sina boko w̄i, baa wunen ḡru. A ku maa yiikogii w̄i, baa asiri s̄. À n kua m̄, gun̄ ga koo wunen gari yi sua gu ka da gu n̄n s̄ ye a gerua.

W̄ruḡra

ba ra ka tenkuru ko

11

¹ A n̄ni yinū a ka wunen d̄ianu gabu b̄nu ko. S̄o teeru kaa yen are wa. ² A nin sukum t̄mbu n̄oba yiru n̄ kun m̄ t̄mbu n̄oba ita b̄nu kuo, domi a n̄ yē n̄ni sw̄a te ta koo nun deema

handunia ye sɔɔ. ³ Guru wiru tà n ye, ta ra de gura yu nɛwa. Bera mi dāra wāruma kpuro, bera miya ta ra n wāa. ⁴ Wi u woo ka guran berum m̀, u ñ dīanu duurum̀ u sere mam nɛɛ, u koo gē. ⁵ Nge mɛ tɔnu kun woon swaa yē, u ñ maa yē nge mɛ tɔnu u ra ka m̀nde tɔn kurɔn nukurɔ, nge mɛya tɔnu kun maa Gusunɔ wi u kpuro m̀n sɔman asansi yē. ⁶ A wunɛn dīanu duuruo bururu, kpa a n wāasi mi ka yokaɔ. A ku nɛɛ, kaa wēra. Domi a ñ yē yen ye ya koo gea ko.

⁷ Yam bururam mu wā. Mɛya ya ra maa tɔnu dore ù n sɔɔ ka nɔnu wa. ⁸ Tɔnu à n te wāaru sɔɔ, a nuku dobu koowo yen s̄, kpa a n yaaye ma nuku sankiranun tɔnu wāa nu dabi. Adama ye ya kooram̀ kpuro ya tubum sē.

A nuku dobu koowo

n sere dākuru ko

⁹ Bii durɔbu, a yērio wunɛn aluwaasirun saa sɔɔ. A wunɛn wāaru dio nge mɛ wunɛn ḡru ga kī. Adama yeniba kpuron biru, a n yē ma Gusunɔ u koo nun soku siri yerɔ. ¹⁰ Yen s̄, a nuku sankiranu wunɔ wunɛn ḡrun di kpa a k̄san kobu suuri. Domi aluwaasiru ka ten dam mu ra doonɛwa nge woo.

12

¹ N n mɛn na, a wunɛn taka kowo yaayo wunɛn aluwaasirun saa sɔɔ, nuku sankiranun t̄ru tu sere na t̄ sɔɔ kaa nɛɛ, a ñ maa wāaru kī. ² Saa ye sɔɔ, kaa n wāa yam w̄kuru sɔɔ nge sanam mɛ suru ka s̄ɔ ka kperi, ye kpuro ya t̄ra ñ kun mɛ nge sanam mɛ guru wiru ta wurama gura yà n na ya kpa. ³ Yen t̄ɔ te sɔɔ, kaa n s̄awa nge yenun k̄so wi u diirim̀

berum s̄ ñ kun mε nge damgii wi u dam dwiyya ma u yāara təkərūn s̄ ñ kun mε nge kurɔ be ba som nambu yōra yèn s̄ ba ñ maa dabi ñ kun mε nge kurɔ be ba kun kpē bu maa yam wa saa fenentin di. ⁴ Wunεn wāaru ta ko n s̄awa nge gambo ye ya kenua ñ kun mε nge nεru tèn wəkinu dwiyya ñ kun mε nge gunɔbu ge ga swīi mari ñ kun mε nge womu ge ba mari. ⁵ Saa ye s̄ɔ, kaa n berum m̄ à n gunguru yɔm̄ kpa a n wahala m̄ à n s̄im̄. Wunεn seri yi koo burura nge dāa w̄esu gasu. A ñ maa kpē a ȳɔ nge twee. Meya kpee yānun nubura kun maa wunεn binε seeyam̄. Domi s̄ɔ teeru baawure u koo da win wāa yee dāakirɔ kpa wuri yi n̄ɔra baama swεε s̄ɔ. ⁶ Saa yera wāaru ta koo kasira nge sii geesun yoni ñ kun mε tu k̄sira nge boo wuraguu ñ kun mε nge bwāaru daarɔ, ñ kun mε tu kasira nge d̄k̄ɔ kaaru d̄k̄ɔ s̄ɔ ⁷ kpa t̄n̄un tii u wura tem̄ m̄n̄ di u yara kpa win hunde yu wura Gusunɔ wi u raa n̄n̄ ye w̄ɛn̄ mi.

⁸ Waasu kowo u nεε, gāanu kpuro nu tubum s̄, nu maa s̄awa biti.

Gari yin wii goberu

⁹ Yen biru, waasu kowo u ñ s̄a bwisigii t̄na, u maa t̄mbu ȳrun keu s̄ɔsi. U m̄n̄ dabinu swaa daki ma u nu w̄era, u nu wunana doo dooka. ¹⁰ U kookari kua ma u gari dori wa u yorua. Gari yi, yi s̄awa gari gee. ¹¹ Bwisigiin̄ gari yi s̄awa nge yabiri yi yi ra t̄n̄un laakari yamiε. Meya yi maa s̄a nge s̄oretii yi yi ȳru gabe. Yi weewa Gusun̄n̄ min̄ di wi u s̄a kparo geo. ¹² N̄n̄ bii, ye n̄ tie, yera, a de yi nun bwisi k̄. B̄a n̄ yin gari yorum̄ tirenu s̄ɔ, tire

ni, nu ñ ko n geeru mɔ. Keu bakan kobu bu ra maa wasi wasirasiewa.

¹³ Yen sɔ, su gari yi kpuron wii goberu swaa daki te ta nɛɛ, a Gusunɔ nasio kpa a win woodaba mem nɔɔwa. Yera, n weenɛ baawure u ko. ¹⁴ Domi Gusunɔ u koo kookoosu kpuro siri ka mam si su beruan tii, geesu ka kɔ̄susu.

Bibeli Gusunɔn Gari
The Holy Bible in the Baatonum language of Benin,
also called the Bariba language

copyright © 2013 SIM

Language: Bariba (Baatonum)

Translation by: SIM International

Bariba, Bibeli Gusunɔn Gari

This translation, published by the UEEB/SIM au Benin, was published in 1996.

If you are interested in obtaining a printed copy, please contact the SIM at SIM, BP 15, Parakou, Benin.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-09-10

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files
dated 29 Jan 2022
00601790-b883-5da1-83f2-d05a7fa289a8